

SELÇUKLULAR

Macera Dolu Anadolu

ANADOLU İÇİN
ROTA OLUŞTU-
RULUYOR. DOĞU,
BATI, KUZAY, GÜ-
NEY İSTEDİĞİNİZ
YÖNDE İLERLEYİN.
HEDEF DAİMA SİZİN
OLACAK.
İYİ FETİHLER!

Metin Özdamarlar

İÇİNDEKİLER

Giriş	9
Büyük Selçukluların Kısa Tarihi (1040-1157)	18
Türkiye Selçuklularının Kısa Tarihi (1075-1308)	32
Selçuklu Savaşları	41
Selçuklular Haçlılara Karşı	69
Türkleşen Yeni Yurt: Anadolu	80
Örnek Bir Devlet Adamı: Nizamülmülk	91
Selçuklu Süper Beyinlerinin Okulu: Nizamiye Medreseleri	97
Selçukluların Muhteşem Kültür ve Uygarlığı	113
Kalpleri Fethedenler	154
Son Söz	162
Kaynakça	163

BÜYÜK SELÇUKLULARIN KISA TARİHİ (1040-1157)

Büyük Selçuklular; en parlak dönemlerinde Seyhun Nehri'nden, Basra Körfezi ve Hicaz'a, Kafkasya'dan Doğu Akdeniz'e ve Anadolu içlerine kadar çok geniş topraklara hükmettiler. Tarihsel süreçte ülke on hükümdar tarafından yönetilmiştir. Bunlar arasında gerek askerî gerek siyasi faaliyetleriyle altı tanesi ön plana çıkmıştır. Şimdi onların mücadeleleriyle başlayalım.

Selçukluların atası: Selçuk Bey

Oğuzlar, Orta Asya'dan göç etmişler ve 10. yüzyıl başlarında Oğuz Yabgu Devleti'ni kurmuşlardı. İşte bu devlette genç yaşta siyasi zekâsı ve yiğitliği ile sivrilen biri vardı: *Selçuk Bey*. Subaşı-lığa yani ordu komutanlığına yükselen Selçuk Bey'in bu başarıları dikkat çekince ve bazılarını rahatsız edince o da bir karar aldı: Kınık boyunun insanlarını ve hayvan sürülerini yanına alarak, 961 yılında kendisini güvende hissedeceği Cend şehri çevresine göçtü. Burası Türkler ile Müslümanlar arasında bir sınır bölgesiydi. Selçuk Bey burada İslamiyet dinini kabul etti. Bu, tarihin en önemli kararlarından biri olacaktı. Çünkü Selçukluların bu yeni dini tercih etmeleri bu dini çok uzak coğrafyalara yayacak, Türkler İslamiyet'i koruma ve yayma şerefine erişeceklerdi. Ünlü Macar Tarihçi Rason-

yi'nin ifadeleriyle: “*Dünya tarihinde Türklerin İslam’a girişi kadar başta önemsiz görünen fakat sonuçta etkisi büyük olan başka olay gösterilemez.*” Selçukluların bulunduğu coğrafya tam anlamıyla bir kurtlar sofrasıydı. İki süper devlet; Karahanlılar ve Gazneliler onları sürekli sıkıştırıyordu. Selçuk Bey mücadelelere başladı. Başarıları sayesinde ünü kısa sürede yayıldı. Bu sırada Selçuk Bey’in oğullarından Mikail, bir savaşta hayatını kaybetti. Bu gelişme üzerine Mikail Bey’in Tuğrul ve Çağrı adlarındaki iki küçük oğlu dedeleri Selçuk Bey tarafından çok iyi bir eğitimle yetiştirildi.

Bunu Bilin Havanız Olsun!

Selçuklular, 24 Oğuz boyundan biri olan “Kınık” boyundandır.

Muhteşem İkili: Tuğrul ve Çağrı Beyler

Selçuk Bey, yüz yaşını geçmiş olarak 1007 tarihinde hayata gözlerini kapadığında beyliğin başına *Arslan Yabgu* geçti. Dönemin güçlü devletlerinden Karahanlılar, Selçukluların giderek güçlendiğini görmüştü. Üstelik bozkırın profesyonel savaşçıları savaşa alt edemeyeceklerini anlamışlardı. Bu nedenle bir tuzak kurdular. Selçuk Bey’in oğlu, Tuğrul ve Çağrı beylerin amcaları olan Arslan Yabgu’yu bir ziyafete davet ettiler. Onu burada yakalayıp bir kaleye hapsedtiler. Bu durum karşısında artık birer genç delikanlı olan Tuğrul ve ağabeyi Çağrı, beyliğin başına geçti. İki kardeşin gündemi yoğundu: Otlaklar hayvanlarına dar geliyordu. Bölgede başıboş

dolaşan binlerce Türkmen boyu vardı. Nüfus artmıştı. Bu nedenle Türkmenler Selçuklu saflarında toplanmalıydı. Çoğalan nüfus için yeni topraklara, hayvanlar için de verimli otlaklara gereksinim vardı. Tüm bu nedenlerle yurt tutacakları yeni topraklar bulunmalıydı. Bu elbette o kadar kolay olmayacaktı. Henüz yeterince kuvvetleri yoktu. Gazete ilanları, sahibinden.com, Gooogle Earth gibi uygulamaların hiçbiri henüz mevcut değildi. İş başa düşmüştü. Üstelik aranan yurt öyle bir yer olmalıydı ki burada Türkleri engelleyecek bir güç bulunmamalıydı.

Ayrılan ama aslında kesişen yollar

Yeni yurdu arayacak sermayeyi bulmak için Tuğrul Bey *“Uzak ve geçilmesi güç çöllere”* giderken, Çağrı Bey ise 1015 yılında yanına 3.000 kişilik seçkin atlı birliğini aldı, 2.000 kilometrelik bir mesafeyi kat etti, Doğu Anadolu’ya rüzgâr hızıyla girdi. Dönem kaynaklarının ifadeleriyle *“Mızrak, ok ve yaydan oluşan silahları çekili, beli kemerli, uzun ve örülü saçlı, ayaklarında bağları çözülmez ayakkabı bulunan, ayakları yere değmeyen, rüzgâr gibi uçan Türk atlıları”* bölgedeki kılıçla savaşıma alışmış askerî güçleri yanlarına bile yaklaştırmadan, tozu dumana katarak, *“yağmur gibi ok atarak”* perişan etti. Bizanslılar, Ermeniler ve Gürcüler şaşılar, dehşete düştüler, kılıçlarına bile davranamadan birer ikişer yere yığıldılar. Çağrı Bey, bu seferlerde ciddi bir direnişle karşılaşmadan çok sayıda ganimetle döndü ve Tuğrul Bey’e müjdeyi verdi: *“Bölgede hayvanlarımız için gür otlaklar, bol su kaynakları, zengin yaylalar var. En güzeli de bize direnecek bir güç yok.”*

Anadolu'nun haritası çıkarıldı

1015-1021 yılları arasında durmaksızın süren ve tarihçiler tarafından “kisa ama etkisi büyük dolu yağışları” benzetmesi yapılan bu akınlar ve keşif faaliyetleriyle bölgedeki güçlerin sayısı öğrenildi, kuvvetleri test edildi; otlakların, ovaların, su kaynaklarının durumları görüldü. Bir anlamda Anadolu'nun haritası çıkarıldı. Türkler, ova ve yaylalardan artık şehirlere inmeye başlamışlardı. Özellikle Van-Diyarbakır arası, göç ve ticaret yolları üzerinde yer alması, çok güçlü surlara sahip şehirleri barındırması, tarım ve ticaret potansiyeliyle Türklerin çekim merkezi oluyordu. Acaba Anadolu, Türklerin yeni yurdu olabilir miydi? Siz cevabı zaten biliyorsunuz.

Bağımsızlığa doğru

Selçuklulara karşı sürekli düşmanca bir tutum içerisine giren Gaznelilere 1035'te Nesa'da, 1038'de Serahs'ta ve nihayet 1040'ta Dandanakan savaşlarında vurulan darbelerle zaferler kazanıldı. Böylece Büyük Selçuklu Devleti Tuğrul Bey'in liderliğinde kuruldu. Dünya tarihinde devletlerini kurmak için onlar gibi çok ama çok zorlu mücadeleler veren ülke sayısı çok azdır. Öyle ki, yetmiş yıl içinde dört defa yurt değiştirmek zorunda kalmışlardır. Çağrı Bey, devletin kurulmasından sonra kardeşine destek verdi. Her iki kardeş Tuğrul ve Çağrı Bey, uyum içerisinde devletin temellerini attıktan sonra sınırları genişletti; Doğu'ya ilerleyerek Türkmenleri davet etti, Anadolu'nun yurt edinilmesinde öncü oldu. Dönem tarihçilerinin ifadeleriyle: *“Türkler her ülkeye girdiler; her beldeyi aldılar ve hiçbir engelle karşılaşmadan her bölgeye yayıldılar. İçmedikleri su, yakmadıkları ateş kalmadı.”* Tuğrul Bey 1055'te tarihi kaynakların “deniz kumu kadar kalabalık” olarak ifade ettiği ordusuyla Anadolu seferine çıktı. Ardından 1055'te Bağdat'ta Abbasi halifesini ziyaret etti. Halife; Tuğrul Bey'e zulmü yıktığı, adaleti kurduğu ve İslamiyet'e yaptığı hizmetler için “Doğu'nun Batı'nın Sultanı” unvanını verdi.

Bunu Bilin Havanız Olsun!

Anadolu akınlarında üs vazifesi gören ve 1061'de Türkler tarafından ele geçirilen Ahlat (Bitlis), Orta Çağ'ın en önemli kentlerinden biriydi. Şehre "İslam'ın Kubbesi" adı veriliyordu. Kentte aynı zamanda "dünyanın en büyük Türk-İslam mezarlığı" olarak bilinen 8.169 taşın dantel gibi işlendiği estetik mezar taşının yer aldığı bir Selçuklu mezarlığı da bulunmaktadır. Mezarlık, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer almaktadır.

MERAKLI TARİHÇİNİN BİLGİ KUTUSU

Türkmen: Boylar hâlinde göçebe bir şekilde yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan Müslüman Türkler.

Gaza ve cihat: İslamiyet'i yaymak için yapılan kutsal savaş.

Halife: Müslümanların dini lideri.

Anadolu Kartalı: Alp Arslan (1063-1072)

Büyük Selçuklu Devleti'nin resmen kurulmasından (1040) Malazgirt zaferine kadar (1071) devam eden ve yaklaşık otuz yıl süren savaşlarda Anadolu'daki Bizans gücü kırılmış, burayı yurt edinmek için gereken ortam oluşturulmuştu. Sıra Anadolu'yu tamamen Türk yurdu yapmaya gelmişti. Çağrı Bey'in oğlu Alp Arslan, Tuğrul ve Çağrı Bey'in ölümünün ardından genç yaşta tahta geçti. Orta Çağ'ın en önemli şehirlerinden sayılan, surların dayanaklılığı nedeniyle "Asla alınamaz" denilen Bizans'ın en sağlam sınır kalesi ve "doğunun kilidi" sayılan Ani şehrini fethetti. 1071'de Malazgirt Zaferi'yle çok kalabalık bir Bizans ordusunu yenilgiye uğratarak Anadolu'nun kapısını açtı. Ardından ünlü komutanlarına şu muhteşem emri verdi: "Bundan böyle aslan yavruları olunuz; yeryüzünde gece gündüz kartal gibi uçunuz ve Rumlara merhamet göstermeyiniz." Bu emri yerine getiren ünlü komutanlar Malazgirt Zaferi'nin üzerinden daha on yıl bile geçmeden Karadeniz, Ege ve Akdeniz sahillerine kadar geniş coğrafyaları fethetti. Çoğunluğu Doğu Anadolu'da olmak üzere irili ufaklı yaklaşık on bağımsız Türk devleti kurdu. Binlerce

yıldır Bizans tarafından idare edilen topraklar adım adım Türklerin eline geçti. Alp Arslan 1072’de bir kale kumandanının suikastıyla maalesef 40 yaşında hayata gözlerini yumdu. Alp Arslan çok kısa süre tahtta kalmasına rağmen (1063-1072) ülke sınırlarını çok geniş coğrafyalara yaymış, önemli zaferler kazanmış, adını tarihe yazdırmıştı. Kurulumalarının üzerinden daha elli yıl bile geçmeden; onun yemeden, içmeden, uyumadan gece gündüz çalışmasıyla Selçuklular süper güce dönüşmüşlerdi. Bu nedenle ona *Ebü’l Feth* yani “*Fetihlerin Babası*” ve “*Sultanü’l-Âlem*” yani “*Dünyanın Sultanı*” sıfatı yakıştırılmıştı. Onun hayranlık uyandıran hayat hikâyesini “*Eğlenceli Tarih: Alp Arslan’ın Yolu: Anadolu*” kitabında bulabileceğinizi hatırlatıyoruz.

Bir soruyla devam edelim mi?

Biz onu unvanı olan “Alp Arslan” ile biliyoruz ama büyük sultanın gerçek ismi farklı. Hangisi acaba?

- A) Ahmed
- B) Mehmed
- C) Samed
- D) Muhammed

Cevap: D. Selçuklu sultanları hem Türkçe bir unvan hem de İslami bir isim taşımıştır. Bu kapsamda Tuğrul Bey ve Alp Arslan’a “Muhammed”, Çağrı Bey’e “Davud” ve Sultan Sencer’e “Ahmet” ismi verilmiştir.

Bunu Bilin Havanız Olsun!

Anadolu'nun ilk camisi Alp Arslan'ın Ani şehrine bey olarak atadığı Ebu'l Menuçehr tarafından aynı isimle 1072'de Ani'de (Kars) yaptırılmıştır. İki katlı olan, 99 basamakla çıkılan caminin tavanında Selçuklu yıldızı motifi vardır.

Selçuklu'nun Kanunî'si: Melikşah (1072-1092)

Babasının beklenmedik ölümü karşısında onunla küçük yaştan itibaren seferlere çıkarak askerî ve siyasi deneyim kazanan 18 yaşındaki Melikşah, Selçuklu tahtına çıktı. İşleri yoluna koydu, fetihlerle sınırları genişletti. Dört dinin kutsal mekânı sayılan Kudüs'ü